Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
PAOLO MENGOZZI
prezentate la 24 mai 2012[1]

Cauza C-154/11

Ahmed Mahamdia
împotrivaRepublicii Algeriene Democratice și Populare

[cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată de Landesarbeitsgericht Berlin-Brandenburg (Germania)]

„Cooperare judiciară în materie civilă — Competență judiciară — Imunitate de jurisdicție a statelor — Competența în materia contractelor individuale de muncă — Litigiu referitor la validitatea concedierii reclamantului care a fost angajat ca șofer într-un stat membru de ambasada unui stat terț — Noțiunea de agenție, de sucursală sau de altă unitate în sensul Regulamentului (CE) nr. 44/2001 — Clauză atributivă de competență inclusă într-un contract individual de muncă la momentul încheierii acestuia — Compatibilitatea unei astfel de clauze cu Regulamentul nr. 44/2001”

1. Prezenta trimitere preliminară ridică problema interpretării noțiunilor „agenție”, „sucursală” sau „altă unitate” în sensul articolului 18 alineatul (2) din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială[2] într-un context inedit, și anume cel al unui litigiu referitor la validitatea concedierii unui lucrător care a fost angajat de un stat terț ca șofer în cadrul uneia dintre ambasadele respectivului stat, aflată pe teritoriul unui stat membru.

I — Cadrul juridic

A — *Regulamentul nr. 44/2001*

2. Potrivit articolului 2 alineatul (1) din Regulamentul nr. 44/2001, „[s]ub rezerva dispozițiilor prezentului regulament, persoanele domiciliate pe teritoriul unui stat membru sunt acționate în justiție, indiferent de naționalitatea lor, în fața instanțelor statului membru în cauză”.

3. Articolul 4 alineatul (1) din Regulamentul nr. 44/2001 prevede că, „[d]acă pârâtul nu este domiciliat pe teritoriul unui stat membru, competența este determinată, în fiecare stat membru, de legislația statului membru în cauză, sub rezerva aplicării dispozițiilor articolelor 22 și 23”.

4. Secțiunea 5 din capitolul II din Regulamentul nr. 44/2001, care cuprinde articolele 18-21 din regulamentul menționat, stabilește regulile speciale referitoare la competență în materia contractelor individuale de muncă.

1 — Limba originală: franceza.

2 — JO 2001, L 12, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 3, p. 74.

5. Articolul 18 din Regulamentul nr. 44/2001 prevede:

„(1) În materia contractelor individuale de muncă, competența se determină în conformitate cu dispozițiile din prezenta secțiune, fără a se aduce atingere articolului 4 și articolului 5 punctul 5.

(2) Dacă un angajat încheie un contract individual de muncă cu un angajator care nu are domiciliul pe teritoriul unui stat membru însă are o sucursală, agenție sau altă unitate pe teritoriul unuia dintre statele membre, se consideră, în cazul contestațiilor privind exploatarea sucursalei, agenției sau unității, că angajatorul are domiciliul pe teritoriul statului respectiv."

6. Articolul 19 din Regulamentul nr. 44/2001 prevede:

„Un angajator domiciliat pe teritoriul unui stat membru poate fi acționat în justiție:

1. înaintea instanțelor din statul membru pe teritoriul căruia este domiciliat sau

2. în alt stat membru:

   (a) înaintea instanțelor din locul în care angajatul își desfășoară în mod obișnuit activitatea sau înaintea instanțelor din ultimul loc în care acesta și-a desfășurat activitatea sau

   (b) dacă angajatul nu-și desfășoară sau nu și-a desfășurat în mod obișnuit activitatea pe teritoriul aceleiași țări, înaintea instanțelor din locul unde este sau a fost situată întreprinderea care l-a angajat pe acesta."

7. Potrivit articolului 21 din Regulamentul nr. 44/2001:

„De la dispozițiile prezentei secțiuni nu se poate deroga decât prin convenții atributive de competență:

1. ulterioare nașterii litigiului sau

2. care permit angajatului să sesizeze alte instanțe decât cele indicate în cadrul prezentei secțiuni."

B — *Dreptul german*

8. Articolul 38 din Codul de procedură civilă (Zivilprozessordnung) este consacrat clauzelor atributive de competență și prevede, la alineatul 2, că „[c]ompetența unei instanțe de prim grad de jurisdicție poate fi de asemenea convenită în cazul în care, în privința a cel puțin uneia dintre părți, nu există niciun motiv general de stabilire a competenței pe teritoriul german. Convenția trebuie să fie încheiată în scris, iar în cazul în care este încheiată oral, aceasta va fi confirmată în scris".

II — Acțiunea principală și întrebările preliminare

9. Reclamantul din acțiunea principală, domnul Mahamdia, are dublă cetățenie, algeriană și germană, și trăiește în Berlin. Din septembrie 2002, acesta lucrează în cadrul ambasadei din Berlin a pârâtei din acțiunea principală, Republica Algeriană Democratică și Populară. În cadrul activităților sale profesionale, domnul Mahamdia trebuia să îi conducă cu mașina pe vizitatorii și pe colaboratorii ambasadei. Acesta nu era șoferul oficial al ambasadorului Algeriei în Germania, însă este posibil ca, ocazional, să îl fi condus cu mașina. Domnul Mahamdia nu a avut niciodată direct în sarcină valiza diplomatică, însă este posibil să îl fi condus cu mașina pe colaboratorul însărcinat să o preia sau să o

transmită. Pe de altă parte, părțile din procedura principală sunt în dezacord cu privire la aspectul dacă domnul Mahamdia a exercitat de asemenea și atribuții de interpret. Instanța de trimitere pleacă însă de la premisa că reclamantul nu a îndeplinit atribuții legate de exercitarea suveranității statului algerian.

10. Contractul de muncă dintre reclamantul din acțiunea principală și angajatorul său, Republica Algeriană Democratică și Populară, era redactat în franceză și cuprindea, încă din momentul încheierii sale, o clauză prin care se stabilea că, în ceea ce privește orice litigiu născut în cadrul respectivului contract, competența aparținea exclusiv instanțelor algeriene.

11. Republica Algeriană Democratică și Populară a dispus concedierea domnului Mahamdia în august 2007, decizia producând efecte începând cu data de 30 septembrie 2007. Domnul Mahamdia a formulat o acțiune la Arbeitsgericht Berlin prin care solicita instanței să constate că concedierea nu a dus la încetarea raportului de muncă, obligarea angajatorului la plata unei despăgubiri care să compenseze drepturile salariale de care ar fi beneficiat pe perioada preavizului și continuarea provizorie a raportului de muncă. În replică, Republica Algeriană Democratică și Populară a contestat competența internațională a instanțelor germane atât ca urmare a caracterului extrateritorial al activităților sale, cât și în temeiul clauzei atributive de competență cuprinse în contractul de muncă. La 2 iulie 2008, Arbeitsgericht Berlin a respins cererea formulată de domnul Mahamdia bazându-se pe imunitatea de jurisdicție de care ar beneficia pârâta. În urma apelului formulat la Landesarbeitsgericht Berlin-Brandenburg, acesta din urmă a modificat în parte, prin hotărârea din 14 ianuarie 2009, hotărârea primei instanțe și a stabilit că concedierea nu a dus la încetarea raportului de muncă. Landesarbeitsgericht Berlin-Brandenburg a constatat, mai întâi, că pârâta nu poate invoca, în cadrul litigiului în cauză, imunitatea de jurisdicție a statelor. În continuare, instanța menționată a considerat că, în orice caz, clauza atributivă de competență cuprinsă în contractul de muncă nu îndeplinea condițiile stabilite la articolul 21 din Regulamentul nr. 44/2001. În sfârșit, instanța a concluzionat că se putea considera că ambasada pârâtei se încadrează în domeniul de aplicare al articolului 18 din regulamentul menționat în calitate de „unitate”.

12. Republica Algeriană Democratică și Populară a formulat recurs împotriva deciziei din 14 ianuarie 2009. La 1 iulie 2010, Bundesarbeitsgericht a casat decizia menționată și a trimis cauza spre rejudecare la instanța de trimitere, care urmează, așadar, să se pronunțe din nou în cadrul prezentului litigiu. În decizia sa, Bundesarbeitsgericht a indicat în special instanței de trimitere că trebuie să examineze din nou problematica referitoare la dreptul aplicabil pentru a stabili instanța competentă ținând seama de faptul că, până în prezent, Curtea nu s-a pronunțat cu privire la aspectul dacă ambasada dintr-un stat membru al Uniunii a unui stat terț poate fi considerată o „agenție”, o „sucursală” sau o „altă unitate” în sensul articolului 18 alineatul (2) din Regulamentul nr. 44/2001.

13. În decizia de trimitere, instanța menționată arată că nu se poate considera că Republica Algeriană Democratică și Populară beneficiază de imunitate de jurisdicție în special ca urmare a deciziei pronunțate de Bundesarbeitsgericht la 1 iulie 2010 în cadrul acțiunii principale, potrivit căreia litigiile de dreptul muncii dintre un angajat al unei ambasade situate pe teritoriul german și statul terț pe care îl reprezintă sunt de competența instanțelor germane, cu condiția ca lucrătorul să nu fi realizat, în cadrul contractului său de muncă, activități care au legătură cu exercitarea suveranității respectivului stat terț.

14. Acesta este contextul în care Landesarbeitsgericht Berlin-Brandenburg a hotărât să suspende judecarea cauzei și, prin decizia de trimitere primită de grefa Curții la 29 martie 2011, i-a adresat acesteia, în temeiul articolului 267 TFUE, următoarele două întrebări preliminare:

„1) Ambasada, situată pe teritoriul unui stat membru, a unui stat care nu se încadrează în domeniul de aplicare al Regulamentului [nr. 44/2001], este o sucursală, o agenție sau o altă unitate în sensul articolului 18 alineatul (2) din Regulamentul nr. 44/2001?

2) În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare: o clauză atributivă de competență, încheiată anterior nașterii litigiului, poate avea ca efect atribuirea competenței unei instanțe care nu se încadrează în domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 44/2001 în cazul în care prin această clauză atributivă de competență ar fi înlăturată competența întemeiată pe articolele 18 și 19 din Regulamentul nr. 44/2001?"

III — Procedura în fața Curții

15. Pârâta din acțiunea principală, guvernele spaniol și elvețian, precum și Comisia Europeană au prezentat Curții observații scrise.

IV — Analiză juridică

A — *Remarci introductive cu privire la imunitatea de jurisdicție a statului angajator*

16. Înainte de a răspunde la cele două întrebări preliminare adresate, dorim să ne oprim un moment asupra imunității de jurisdicție invocate de Republica Algeriană Democratică și Populară.

17. Regula potrivit căreia un stat nu poate fi acționat în justiție în fața instanțelor unei alte entități suverane este o regulă binecunoscută în dreptul internațional public. Or, conform unei jurisprudențe constante, „[Uniunea] trebuie să își exercite competențele cu respectarea dreptului internațional" [3] și, „atunci când adoptă un act, [Uniunea] este obligată să respecte dreptul internațional în ansamblul său, inclusiv dreptul internațional cutumiar" [4]. Normele de drept derivat trebuie să fie interpretate, atunci când este cazul, în lumina normelor internaționale cutumiare. Considerăm, așadar, că se pune problema dacă, în cadrul unui litigiu specific precum cel din acțiunea principală, problematica referitoare la posibilitatea statului parte la respectivul litigiu de a beneficia de imunitatea de jurisdicție – problematică ce va fi examinată în lumina practicii internaționale pe care o vom prezenta în cele ce urmează – poate sau nu poate influența soluționarea problemelor ridicate în cadrul prezentei trimiteri preliminare referitor la interpretarea Regulamentului nr. 44/2001.

18. Pe de o parte, instanța de trimitere a indicat foarte clar că Republica Algeriană Democratică și Populară a invocat, încă din primele etape ale litigiului, faptul că beneficiază de imunitate de jurisdicție, instanța menționată plecând, la fel de clar, de la principiul că această imunitate nu poate fi aplicabilă în speță. Instanța se bazează pe o jurisprudență națională potrivit căreia, pentru a aprecia dacă un stat poate invoca imunitatea de jurisdicție în cadrul unui litigiu referitor la un contract de muncă pe care l-ar fi încheiat, trebuie să se stabilească dacă atribuțiile îndeplinite de angajat în cadrul respectivului contract se înscriau sau nu se înscriau în sfera exercitării autorității publice. Întrucât instanța de trimitere a considerat că reclamantul din acțiunea principală nu a îndeplinit în cadrul contractului său de muncă decât atribuții corespunzătoare unei poziții de subordonare, având, în esență, caracter tehnic, aceasta a apreciat că reclamantul nu era asociat exercitării autorității publice algeriene. În consecință, în opinia instanței de trimitere, statul algerian nu putea invoca faptul că beneficiază de imunitate de jurisdicție.

19. Pe de altă parte, există o anumită incertitudine în ceea ce privește statutul pe care îl are în dreptul internațional public imunitatea de jurisdicție a statelor.

3 — Hotărârea din 24 noiembrie 1992, Poulsen și Diva Navigation (C-286/90, Rec., p. I-6019).

4 — Hotărârea din 21 decembrie 2011, Air Transport Association of America și alții (C-366/10, Rep., p. I-13755, punctul 101 și jurisprudența citată).

20. Astfel, imunitatea de jurisdicție este un concept relativ neclar, dificil de anticipat și care depinde într-o mare măsură de ceea ce este perceput ca fiind sensibil la nivel național. Aprecierea instanței de trimitere reprezintă o nouă contribuție pretoriană adusă la edificarea doctrinei imunității, regimul imunității de jurisdicție a statelor fiind eminamente creat de jurisprudență. Astfel, puține sunt statele care au adoptat instrumente scrise în acest domeniu.

21. Cu toate acestea, trebuie remarcată o evoluție aproape generală în favoarea recunoașterii unei imunități relative de jurisdicție care se bazează pe distincția fundamentală dintre actele efectuate *iure imperii* și actele efectuate *iure gestionis*, acestea din urmă putând fi asimilate unor acte efectuate de particulari. Cu alte cuvinte, simplul fapt că un stat este pârâtul din cadrul unei proceduri nu mai este suficient pentru a i se acorda imediat imunitatea de jurisdicție[5]. Statul modern a devenit un actor al vieții juridice care poate îmbrăca multiple forme și poate acționa și poate intra în raporturi juridice fără a-și exercita însă, cu aceste ocazii, suveranitatea sau autoritatea publică: ne gândim, de exemplu, la statul comerciant, dar și, desigur, la statul angajator. Aceste diferite fațete ale activității juridice a statului, întrucât nu sunt însoțite în mod sistematic de exercitarea unor prerogative de autoritatea publică, tind să nu mai justifice o recunoaștere automată a imunității de jurisdicție. De exemplu, Bundesarbeitsgericht a stabilit deja că activitățile unui instalator de ascensoare angajat în cadrul ambasadei Statelor Unite ale Americii în Germania nu se încadrau în sfera suveranității de stat și, prin urmare, nu era necesar să se considere că statul angajator beneficia de imunitate de jurisdicție[6]. Instanța menționată a ajuns la aceeași concluzie în ceea ce privește activitățile desfășurate de un tehnician angajat în cadrul aceleiași ambasade și însărcinat să asigure întreținerea diferitelor instalații tehnice, incluzând sistemul de alarmă[7], sau în ceea ce privește activitățile desfășurate de un îngrijitor de imobil[8].

22. Această nouă relativitate se explică prin capacitatea exorbitantă a imunității de jurisdicție de a anihila orice acțiune în justiție, aceasta constituind întruchiparea instituționalizată a denegării de dreptate.

23. Acestea fiind spuse, trebuie de asemenea să recunoaștem că nu se desprinde cu adevărat nicio teorie a imunității relative de jurisdicție a statelor. Revenind la statul angajator, soluțiile naționale sunt foarte variate și instanțele naționale dau întâietate fie caracterului activităților desfășurate, fie scopului respectivelor activități, fie naturii contractului. Uneori, aceste criterii trebuie îndeplinite în mod cumulativ pentru ca imunitatea să nu acționeze. În plus, problema imunității poate fi privită diferit după cum este vorba despre o contestație referitoare la recrutare, la concediere sau chiar la îndeplinirea acestor activități.

24. Aceste divergențe naționale sunt atât de accentuate încât orice codificare la nivel internațional este, pe de o parte, foarte dificil de realizat[9] și, pe de altă parte, poate chiar să pună sub semnul îndoielii existența cu adevărat, dincolo de o tendință incontestabilă, a unei reguli de drept internațional cutumiar în materie.

25. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului nu oferă un răspuns mult mai clar. Aceasta a stabilit întâi că „acordarea imunității suverane unui stat în cadrul unei proceduri civile urmărește scopul legitim de a respecta dreptul internațional pentru a promova curtoazia și bunele relații între

5 — Doctrina imunității absolute.

6 — Bundesarbeitsgericht, Hotărârea din 20 octombrie 1997, 2 AZR 631/96, BAGE 87, 144-153.

7 — Bundesarbeitsgericht, Hotărârea din 15 februarie 2005, 9 AZR 116/04, BAGE 113, 327-342.

8 — Bundesarbeitsgericht, Hotărârea din 30 octombrie 2007, 3 AZB 17/07.

9 — Convenția europeană privind imunitatea statelor a fost elaborată în cadrul Consiliului Europei și a fost deschisă spre semnare de către state la Basel (Elveția) la 16 mai 1972. Articolul 5 din această convenție reglementează situațiile în care un stat poate invoca imunitatea de jurisdicție în cadrul unei proceduri referitoare la un contract de muncă. Până astăzi, numai opt state au ratificat-o. Pe de altă parte, în decembrie 2004, Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite a adoptat Convenția cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora (denumită în continuare „Convenția de la New York"), care a fost deschisă spre semnare de către state la 17 ianuarie 2005. Articolul 11 din aceasta este consacrat contractelor de muncă. Convenția cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora a fost semnată până în prezent de 28 de state, 13 dintre acestea fiind state părți, dar nu este încă în vigoare.

state prin respectarea suveranității unui alt stat”[10] și că, „prin urmare, nu se poate considera la modul general că măsurile luate de o Înaltă Parte Contractantă care reflectă principii de drept internațional general recunoscute în materia imunității statelor reprezintă o restrângere disproporționată a dreptului de acces la o instanță consacrat prin articolul 6 paragraful 1 [din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950]”[11].

26. Cu toate acestea, în cadrul Hotărârii Cudak împotriva Lituaniei[12], Curtea Europeană a Drepturilor Omului a luat act de modificarea de abordare operată de comunitatea internațională în favoarea doctrinei imunității relative în materia concedierii. În această cauză, o resortisantă lituaniană îndeplinise atribuții de secretară în cadrul ambasadei Poloniei din Vilnius și formulase o acțiune în despăgubire în fața instanțelor lituaniene în urma concedierii sale. Republica Polonă invocase imunitatea de jurisdicție, ceea ce avusese ca efect faptul că instanțele lituaniene s-au declarat necompetente. Chiar dacă a continuat să recunoască faptul că imunitatea de jurisdicție urmărește un obiectiv legitim din punctul de vedere al Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a considerat în această cauză că reacția instanțelor lituaniene era disproporționată după ce a verificat faptul că reclamanta nu desfășurase activități legate de exercitarea suveranității statului polonez[13] și a constatat că a avut loc o încălcare a articolului 6 paragraful 1 din convenția menționată[14]. Curtea Europeană a Drepturilor Omului și-a reiterat jurisprudența stabilită prin Hotărârea Cudak împotriva Lituaniei în cadrul Hotărârii Sabeh El Leil împotriva Franței[15]. În ambele cazuri, aceasta a examinat starea dreptului și a jurisprudenței statelor care făceau obiectul cererilor pentru a stabili dacă acestea admiteau deja cazuri de imunitate relativă, înainte de a afirma că articolul 11 din Convenția – neratificată – de la New York, care prevede la alineatul (1) principiul potrivit căruia „un stat nu poate să invoce imunitatea de jurisdicție în fața instanței unui alt stat, competentă în speță, într-o procedură privitoare la un contract de muncă dintre stat și o persoană fizică pentru o activitate efectuată sau care trebuie efectuată, în totalitate ori parțial, pe teritoriul acestui alt stat”[16], are caracter obligatoriu, întrucât, tot în opinia Curții Europene a Drepturilor Omului, ar reflecta dreptul internațional cutumiar. Dificultatea determinată de caracterul neobligatoriu al convenției înseși a fost depășită de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, de fiecare dată, prin faptul că aceasta a considerat că statele pârâte nu formulaseră, la momentul elaborării articolului 11 menționat, obiecții specifice și nici nu se opuseseră Convenției de la New York[17]. Această serie de afirmații ridică totuși anumite semne de întrebare[18]. Divergențele naționale pe care le-am evocat mai sus ar putea de altfel să reprezinte un argument în favoarea unui punct de vedere mai nuanțat.

10 — Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Fogarty împotriva Regatului Unit din 21 noiembrie 2001, *Recueil des arrêts et décisions*, 2001-XI (§ 34). A se vedea de asemenea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Al-Adsani împotriva Regatului Unit din 21 noiembrie 2001, *Recueil des arrêts et décisions*, 2001-XI (§ 54), Hotărârea Cudak împotriva Lituaniei din 23 martie 2010, *Recueil des arrêts et décisions*, 2010 (§ 60), Hotărârea Sabeh El Leil împotriva Franței din 29 iunie 2011, cererea nr. 34869/05 (§ 52).

11 — Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârile citate anterior Fogarty împotriva Regatului Unit (§ 36), Cudak împotriva Lituaniei (§ 57) și Sabeh El Leil împotriva Franței (§ 49).

12 — Citată la nota de subsol 10.

13 — Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Cudak împotriva Lituaniei, citată anterior (§ 70).

14 — Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Cudak împotriva Lituaniei, citată anterior (§ 75).

15 — Citată la nota de subsol 10.

16 — La articolul 11 alineatul (2) din Convenția de la New York (citată la nota de subsol 6 din prezentele concluzii) sunt prevăzute o serie de excepții de la principiul stabilit la alineatul (1), de exemplu, în cazul în care lucrătorul a fost angajat pentru a exercita funcții particulare în exercitarea prerogativelor de putere publică [articolul 11 alineatul (2) litera (a) din convenția menționată] sau în cazul în care acesta este diplomat, funcționar consular sau beneficiază el însuși de imunitate diplomatică [articolul 11 alineatul (2) litera (b) punctele (i), (ii) și (iv) din convenția menționată].

17 — A se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârile citate anterior Cudak împotriva Lituaniei (§ 66) și Sabeh El Leil împotriva Franței (§ 57).

18 — Cu privire la afirmația potrivit căreia o dispoziție a unui tratat care nu a fost ratificat are forță obligatorie, facem trimitere la opinia concordantă a judecătorului Cabral Barreto exprimată în această cauză.

27. Astfel, chiar dacă obligația de a ține seama de regulile de drept internațional cutumiar, atunci când sunt pertinente pentru interpretarea normelor dreptului derivat al Uniunii, continuă să aibă un rol important, trebuie ca, în lumina tuturor acestor elemente, să urmăm poziția inițială a instanței de trimitere, potrivit căreia Republica Algeriană Democratică și Populară nu poate invoca, în cadrul acțiunii principale, imunitatea de jurisdicție, aceasta cu atât mai mult cu cât acest postulat contribuie la garantarea unei protecții jurisdicționale efective a reclamantului din acțiunea principală. Prin urmare, vom răspunde la cele două întrebări preliminare care au fost adresate de Landesarbeitsgericht Berlin-Brandenburg ținând seama de faptul că se referă la un litigiu în cadrul căruia statul pârât nu poate beneficia de imunitate de jurisdicție.

28. Încheiem aceste remarci introductive respingând argumentul guvernului spaniol potrivit căruia nu se poate trece cu vederea faptul că, chiar dacă competența instanțelor germane ar fi consacrată în final în cadrul acțiunii principale, eventual prin aplicarea Regulamentului nr. 44/2001, Republica Algeriană Democratică și Populară ar putea invoca, ulterior, imunitatea sa de executare care are ca obiect tocmai protejarea statului în cauză de orice formă de constrângere administrativă sau jurisdicțională care ar putea rezulta din aplicarea unei hotărâri judecătorești. Ținem însă să precizăm că această considerație, absolut ipotetică [19], nu este de natură să influențeze analiza referitoare la aplicabilitatea Regulamentului nr. 44/2001 întrucât excede sfera întrebării referitoare la competența jurisdicțională care ne-a fost adresată.

29. Acestea fiind precizate, urmează să analizăm cele două întrebări preliminare adresate.

B — *Cu privire la prima întrebare*

30. Normele de competență jurisdicțională cuprinse în Regulamentul nr. 44/2001 nu sunt aplicabile decât atunci când pârâtul este domiciliat pe teritoriul unui stat membru. În caz contrar, aspectul competenței jurisdicționale este, în principiu, reglementat de legislația statelor membre [20].

31. Cu toate acestea, în cadrul Regulamentului nr. 44/2001, legiuitorul a ales să dedice o secțiune specială normelor de competență referitoare la contractele de muncă. Articolul 18 alineatul (2) din regulamentul menționat are în vedere în mod expres situația unui angajator care nu are domiciliul pe teritoriul unui stat membru și prevede în acest caz că, „[d]acă un angajat încheie un contract individual de muncă cu un angajator care nu are domiciliul pe teritoriul unui stat membru, însă are o sucursală, agenție sau altă unitate pe teritoriul unuia dintre statele membre, se consideră, în cazul contestațiilor privind exploatarea sucursalei, agenției sau unității, că angajatorul are domiciliul pe teritoriul statului respectiv”. În acțiunea principală, se pune problema dacă ambasada în cadrul căreia a lucrat domnul Mahamdia poate fi calificată drept „sucursală”, „agenție” sau „altă unitate” în vederea aplicării normelor de competență speciale prevăzute în secțiunea 5 a Regulamentului nr. 44/2001.

32. Faptul că, în opinia instanței de trimitere, statul algerian nu poate beneficia de imunitate de jurisdicție explică aprecierea realizată de această instanță. Astfel, potrivit acesteia, în cadrul contractului de muncă încheiat cu domnul Mahamdia, statul algerian nu a exercitat prerogative de autoritate publică, iar domnul Mahamdia nu a contribuit, în ceea ce îl privește, în cadrul atribuțiilor sale, la exercitarea suveranității de stat a angajatorului său. Această premisă ne determină să considerăm că, în pofida faptului că activitatea a fost desfășurată în cadrul unei ambasade, care este în mod indiscutabil o emanație a statului algerian, acest stat, în măsura în care nu exercită atribuții de suveranitate, poate fi asimilat oricărui angajator privat. Cu alte cuvinte, în opinia noastră, simplul fapt

19 — Astfel, problema imunității de executare nu s-ar pune decât în dubla ipoteză în care instanțele germane ar admite pe fond cererea reclamantului din acțiunea principală și în care statul algerian ar refuza să execute hotărârea judecătorească astfel adoptată.

20 — A se vedea articolul 4 din Regulamentul nr. 44/2001.

că lucrătorul a lucrat în cadrul unei ambasade a unui stat terț nu este suficient pentru a exclude aplicarea articolelor 18 și 19 din Regulamentul nr. 44/2001. Mai trebuie, așadar, să se stabilească dacă, în aceste condiții, această ambasadă corespunde definiției noțiunilor „sucursală", „agenție" sau „altă unitate" în sensul regulamentului menționat.

33. Deși regulamentul face referire de mai multe ori la aceste trei noțiuni [21], trebuie să se constate că nu cuprinde nicio definiție explicită a acestora.

34. Pe de altă parte, reiese în mod evident din structura Regulamentului nr. 44/2001 că normele de competență prevăzute la articolul 18 și următoarele din regulamentul menționat acționează ca *lex specialis* și reprezintă excepții de la principiul potrivit căruia normele de competență prevăzute de regulament nu se aplică decât atunci când pârâtul este domiciliat pe teritoriul unui stat membru. Aceste norme au în mod evident ca efect să extindă domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 44/2001. Prin urmare, caracterul special al acestor norme ar reprezenta un argument în favoarea interpretării lor restrictive [22].

35. Această interpretare literală și sistematică trebuie însă în mod necesar să fie conciliată cu interpretarea teleologică a articolului 18 din Regulamentul nr. 44/2001. Or, în materia contractelor individuale de muncă, obiectivul urmărit este acela ca „partea defavorizată [...] să fie protejată prin norme de competență mai favorabile intereselor sale decât normele generale prevăzute în prezentul regulament" [23] prin sporirea numărului situațiilor în care lucrătorul își va putea acționa în justiție angajatorul în fața instanțelor care îi sunt mai apropiate, mai familiare. Curtea a amintit în mod repetat că, în această materie, Convenția din 27 septembrie 1968 privind competența judiciară și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (denumită în continuare „Convenția de la Bruxelles") [24] trebuie să fie interpretată „ținând seama de preocuparea de a asigura o protecție adecvată părții contractante care este defavorizată din punct de vedere social, în speță lucrătorul" [25]. Prin urmare, noțiunile „agenție", „sucursală" și „altă unitate" care figurează la articolul 18 alineatul (2) din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie să fie interpretate și în lumina acestui obiectiv specific.

36. În plus, atunci când a fost invitată să interpreteze articolul 5 alineatul (5) din Convenția de la Bruxelles, care, chiar dacă într-un context diferit, consacra de asemenea o normă derogatorie în ceea ce privește competența făcând referire la o „contestați[e] privind exploatarea unei sucursale, agenții sau a unei alte unități", Curtea a stabilit că „preocuparea juridică de a asigura securitatea juridică, precum și egalitatea drepturilor și a obligațiilor părților, în ceea ce privește posibilitatea de a deroga de la norma de competență generală [...] impune o interpretare autonomă și, prin urmare, comună tuturor statelor contractante a noțiunilor menționate la articolul 5 [alineatul] 5 din Convenție" [26]. *Mutatis mutandis*, o astfel de soluție se impune în ceea ce privește interpretarea, care trebuie, așadar, să fie autonomă, a noțiunilor „agenție", „sucursală" sau „altă unitate" în sensul articolului 18 alineatul (2) din Regulamentul nr. 44/2001.

37. Aceste noțiuni nu sunt definite în texte decât foarte rar. Din câte cunoaștem, numai Convenția europeană privind imunitatea statelor ar putea, într-o oarecare măsură, să lămurească sensul acestora dat fiind că afirmă, la articolul 7, că „[u]n stat contractant nu poate invoca imunitatea de jurisdicție în

21 — A se vedea articolul 5 alineatul (5), articolul 9 alineatul (2), articolul 15 alineatul (2) și, bineînțeles, articolul 18 din Regulamentul nr. 44/2001.

22 — Curtea a stabilit deja că „norme[le] de competență specială [prevăzute de Regulamentul nr. 44/2001] sunt de strictă interpretare, nefiind posibilă interpretarea acestora dincolo de ipotezele preconizate în mod explicit de regulament" (Hotărârea din 22 mai 2008, Glaxosmithkline și Laboratoires Glaxosmithkline, C-462/06, Rep., p. I-3965, punctul 28 și jurisprudența citată).

23 — A se vedea considerentul (13) al Regulamentului nr. 44/2001.

24 — JO 1998, C 27, p. 1 (versiune consolidată).

25 — A se vedea Hotărârea din 26 mai 1982, Ivenel (133/81, Rec., p. 1891, punctul 14), Hotărârea din 13 iulie 1993, Mulox IBC (C-125/92, Rec., p. I-4075, punctul 18), Hotărârea din 9 ianuarie 1997, Rutten (C-383/95, Rec., p. I-57, punctul 17), precum și Hotărârea din 10 aprilie 2003, Pugliese (C-437/00, Rec., p. I-3573, punctul 18).

26 — Hotărârea din 22 noiembrie 1978, 1978, Somafer (33/78, Rec., p. 2183, punctul 8).

fața instanței unui alt stat contractant în cazul în care are, pe teritoriul statului instanței sesizate, un birou, o agenție sau o altă unitate prin intermediul cărora exercită, în același mod ca o persoană privată, o activitate industrială, comercială sau financiară, iar procedura se referă la această activitate a biroului, a agenției sau a unității”[27].

38. Trebuie, așadar, să avem în vedere jurisprudența Curții. Este necesar, în prealabil, să precizăm că Curtea nu a interpretat noțiunile „agenție”, „sucursală” sau „altă unitate” decât în contextul Convenției de la Bruxelles și niciodată în raport cu un litigiu referitor la un contract de muncă.

39. Hotărârea De Bloos[28] este cea în care Curtea a încercat pentru prima oară să definească aceste noțiuni. Cu această ocazie, Curtea a afirmat că „unul dintre elementele esențiale care caracterizează noțiunea de sucursală și cea de agenție este faptul că acestea sunt supuse conducerii și controlului entității-mamă”[29] și că noțiunea de unitate „se bazează, în spiritul convenției, pe aceleași elemente esențiale ca noțiunile de sucursală sau de agenție”[30].

40. În continuare, Curtea a făcut mai multe precizări. În Hotărârea Somafer[31], aceasta a stabilit că, „ținând seama de faptul că noțiunile în cauză creează posibilitatea de a se deroga de la principiul general al competenței [...], interpretarea lor trebuie să permită să se identifice cu ușurință elementul de legătură specific care justifică această derogare”[32]. Curtea a indicat în continuare că „acest element de legătură special se referă, în primul rând, la semnele materiale care permit cu ușurință să se recunoască existența sucursalei, a agenției sau a unității și, în al doilea rând, la raportul existent între entitatea astfel localizată și obiectul litigiului îndreptat împotriva entității-mamă”[33]. Cu privire la primul aspect, Curtea a precizat că „noțiunea de sucursală, de agenție sau de altă unitate implică un centru al operațiunilor care se manifestă în mod permanent către exterior ca o extensie a entității-mamă, dotat cu o conducere și echipat din punct de vedere material pentru a putea negocia afaceri cu terții astfel încât aceștia, chiar dacă știu că se va stabili un eventual raport juridic cu entitatea-mamă al cărei sediu se află în străinătate, nu mai trebuie să se adreseze direct acesteia și pot încheia afaceri la centrul operațiunilor care constituie extensia acesteia”[34]. Cu privire la al doilea aspect, Curtea a declarat că „este, în plus, necesar ca obiectul litigiului să privească exploatarea sucursalei, a agenției sau a unei alte unități”[35] și că „această noțiune de exploatare acoperă, pe de o parte, litigiile referitoare la drepturile și obligațiile contractuale sau necontractuale care privesc gestionarea propriu-zisă a agenției, a sucursalei sau a unității înseși, precum cele referitoare la închirierea imobilului în care au sediul aceste entități sau la angajarea locală a personalului care lucrează în acel loc”[36].

41. În sfârșit, în cadrul Hotărârilor Blanckaert &Willems[37] și SAR Schotte[38], Curtea a precizat că sucursala, agenția sau unitatea „trebuie să fie percepute cu ușurință de terți ca o extensie a unei entități-mamă”[39] și că „elementul de strânsă legătură dintre contestație și instanța care trebuie să se pronunțe asupra acesteia se apreciază [...] și în funcție de modul în care aceste două întreprinderi se comportă în viața socială și se prezintă față de terți în raporturile lor comerciale”[40].

27 — Convenția de la Basel, citată la nota de subsol 9.
28 — Hotărârea din 6 octombrie 1976 (14/76, Rec., p. 1497).
29 — *Ibidem*, punctul 20.
30 — *Ibidem*, punctul 21.
31 — Citată la nota de subsol 26.
32 — Hotărârea Somafer, citată anterior (punctul 11).
33 — *Ibidem.*
34 — *Ibidem* (punctul 12).
35 — *Ibidem* (punctul 13).
36 — *Idem.*
37 — Hotărârea din 18 martie 1981 (139/80, Rec., p. 819).
38 — Hotărârea din 9 decembrie 1987 (218/86, Rec., p. 4905).
39 — Hotărârea Blanckaert &Willems, citată anterior (punctul 12).
40 — Hotărârea SAR Schotte, citată anterior (punctul 16).

42. Mai trebuie stabilit dacă și în ce mod ambasada unui stat terț poate corespunde acestei definiții jurisprudențiale a noțiunilor „agenție”, „sucursală” și „unitate” în sensul articolului 18 alineatul (2) din Regulamentul nr. 44/2001.

43. În primul rând, este clar că aceste noțiuni fac, în principiu, referire la entități lipsite de personalitate juridică [41]. Ambasada, în calitate de organ al statului pe care îl reprezintă, este efectiv lipsită de personalitate juridică. Dovada acestui fapt este că, în cadrul acțiunii principale, lucrătorul și-a îndreptat cererea împotriva statului algerian, iar nu împotriva ambasadei înseși.

44. În continuare, se pune problema dacă aceste noțiuni sunt legate exclusiv de entități care desfășoară o activitate cu caracter comercial, din jurisprudența disponibilă a Curții desprinzându-se în mod clar o indicație în acest sens. Cu toate acestea, nu trebuie pierdut din vedere faptul că deciziile Curții evocate mai sus priveau interpretarea articolului 5 alineatul (5) din Convenția de la Bruxelles, al cărui scop era sensibil diferit de cel al articolului 18 alineatul (2) din Regulamentul nr. 44/2001, întrucât prima dintre aceste dispoziții nu fusese redactată în mod specific pentru litigiile referitoare la un contract de muncă. Această diferență fundamentală reprezintă, în opinia noastră, un argument pentru o interpretare actualizată și adaptată a respectivelor noțiuni.

45. Funcțiile unei ambasade, în calitate de misiune diplomatică, sunt stabilite la articolul 3 din Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice din 18 aprilie 1961. Potrivit acestui articol, respectivele funcții constau în reprezentarea statului acreditant în statul acreditar, în ocrotirea în statul acreditar a intereselor statului pe care îl reprezintă, în negocierea cu guvernul acestuia din urmă, în informarea cu privire la condițiile și la evoluția evenimentelor din statul acreditar sau în promovarea relațiilor de prietenie și în dezvoltarea relațiilor economice, culturale și științifice între statul acreditant și statul acreditar. Strict vorbind, funcțiile unei ambasade nu pot fi calificate drept „comerciale”, însă nici nu pot fi total ignorate eventualele lor implicații în acest domeniu.

46. În orice caz, nu ar trebui să se impună ca noțiunile „agenție”, „sucursală” sau „unitate” să prezinte în mod necesar o legătură cu o activitate comercială, ci mai degrabă ca acestea să se refere la entități care se comportă ca un actor privat. Obiectivul specific urmărit de articolul 18 alineatul (2) din Regulamentul nr. 44/2001 reprezintă un argument în acest sens, cu atât mai mult cu cât textul acestui articol nu conține în mod explicit o astfel de limitare. Pentru a relua exemplul citat de Comisie în observațiile sale scrise, în cazul în care interpretarea acestor noțiuni ar fi restrânsă numai la activitățile comerciale sau financiare, angajații unei organizații neguvernamentale al cărei sediu este situat într-un stat terț, dar care sunt repartizați în cadrul unei secțiuni a respectivei organizații care este situată într-un stat membru nu ar putea beneficia de protecția sporită care le este, în principiu, oferită de Regulamentul nr. 44/2001 și nici nu ar putea să invoce articolul 18 alineatul (2) din regulamentul menționat, neputând astfel să beneficieze de aplicarea legislației Uniunii referitoare la competență, întrucât angajatorul lor nu este domiciliat pe teritoriul unui stat membru.

47. După ce am înlăturat acest prim obstacol din calea aplicării noțiunilor „agenție”, „sucursală” sau „unitate”, în sensul articolului 18 alineatul (2) din Regulamentul nr. 44/2001, mai trebuie să verificăm dacă o ambasadă prezintă semne materiale suficiente în ceea ce privește recunoașterea existenței sale (primul criteriu care reiese din Hotărârea Somafer, citată anterior) și să analizăm elementul de legătură care poate fi stabilit între ambasadă și obiectul acțiunii principale în măsura în care aceasta este îndreptată împotriva statului algerian (al doilea criteriu stabilit în Hotărârea Somafer, citată anterior).

48. În ceea ce privește primul criteriu, ambasada poate fi asimilată unui centru al operațiunilor care se manifestă în mod permanent către exterior ca o extensie a unei entități-mamă. Ambasada contribuie la identificarea și la reprezentarea statului acreditant în statul pe teritoriul căruia este situată. Aceasta reprezintă, în mod evident, o extensie a statului acreditant. Ambasada este, la fel de evident, echipată

41 — A se vedea Avizul 1/03 din 7 februarie 2006 (Rec., p. I-1145, punctul 150).

din punct de vedere material. În plus, aceasta este condusă de ambasador, al cărui rol nu poate fi redus la cel al unui banal intermediar lipsit de putere de decizie sau de posibilitatea de a acționa. Chiar dacă activitățile ambasadei sunt realizate în strânsă cooperare cu guvernul central, nu este mai puțin adevărat că aceasta dispune de o marjă de manevră mult mai mare într-o serie de domenii, cum ar fi, de exemplu, gestionarea personalului său tehnic sau de serviciu, în special a angajaților pe bază contractuală.

49. În ceea ce privește al doilea criteriu, este evident că obiectul acțiunii principale, întrucât implică statul algerian, prezintă o legătură suficientă cu ambasada. Ambasada Republicii Algeriene Democratice și Populare la Berlin este locul în care a fost recrutat domnul Mahamdia [42] și locul în care acesta și-a desfășurat activitatea și în care a fost supus evaluării și, dacă era cazul, autorității disciplinare a angajatorului său. Or, Curtea a stabilit deja că contestațiile referitoare la exploatarea unei agenții, a unei sucursale sau a unei unități includ contestațiile referitoare la angajarea locală a personalului care lucrează în acel loc [43].

50. În sfârșit, spre deosebire de ceea ce s-a susținut cu alte ocazii, nu suntem de părere că acțiunea principală își pierde caracterul internațional ca urmare a faptului că, în acest context anume, se consideră că statul algerian este domiciliat, dat fiind că ambasada sa este situată în Germania, pe teritoriul aceluiași stat membru ca și domnul Mahamdia [44]. Pe de o parte, Regulamentul nr. 44/2001 devine aplicabil prin stabilirea fictivă a domiciliului pârâtului pe teritoriul unui stat membru. Această ficțiune juridică nu poate avea însă ca efect să șteargă în totalitate caracterul internațional pe care îl avea inițial litigiul. Pe de altă parte și în consecință, a considera că litigiul trebuie, după aplicarea ficțiunii juridice, să implice în continuare două părți la litigiu domiciliate în două state membre distincte ar echivala cu a impune o condiție suplimentară pentru aplicarea normelor speciale de competență și a reduce, în opinia noastră, în mod semnificativ aplicabilitatea acestora [45] sau s-ar dovedi chiar a fi contrar obiectivului de protecție urmărit de legiuitorul Uniunii la momentul redactării articolului 18 și următoarele din Regulamentul nr. 44/2001. De altfel, Curtea nu pare să fi adoptat deja o decizie în acest sens [46].

51. Pentru toate aceste motive, propunem Curții să răspundă la prima întrebare preliminară adresată că articolul 18 alineatul (2) din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie interpretat în sensul că ambasada unui stat terț într-un stat membru trebuie să fie asimilată unei „agenții”, unei „sucursale” sau unei „alte unități” în cadrul unui litigiu referitor la un contract de muncă încheiat de respectiva ambasadă în calitatea sa de reprezentantă a statului acreditant în cazul în care lucrătorul a fost recrutat și și-a exercitat atribuțiile pe teritoriul statului membru, cu condiția ca respectivele atribuții să nu aibă legătură cu exercitarea autorității publice a statului acreditant.

42 — Amintim că acest lucrător nu face parte din personalul ambasadei care provine din Algeria, că are dublă cetățenie, algeriană și germană, și că a fost recrutat la Berlin, unde locuiește.

43 — Hotărârea Somafer, citată anterior (punctul 13).

44 — A se vedea, în legătură cu articolul 13 din Convenția de la Bruxelles, care prevedea condițiile în care un vânzător sau un furnizor, în materia contractelor încheiate cu consumatorii, putea fi considerat ca fiind domiciliat într-un stat membru, deși domiciliul acestuia era situat într-un stat terț, punctul 58 și următoarele din Concluziile avocatului general Darmon prezentate în cauza care a determinat pronunțarea Hotărârii din 19 ianuarie 1993, Shearson Lehman Hutton (C-89/91, Rec., p. I-139), precum și punctul 24 și următoarele din Concluziile avocatului general Darmon prezentate în cauza care a determinat pronunțarea Hotărârii din 15 septembrie 1994, Brenner și Noller (C-318/93, Rec., p. I-4275).

45 — Astfel, aceasta s-ar referi la ipoteza specifică a unui contract de muncă încheiat între un lucrător care are domiciliul într-un stat membru și un angajator care are domiciliul într-un stat terț și cu condiția ca activitatea lucrătorului să reprezinte o legătură cu o agenție, sucursală sau altă unitate a angajatorului său sub rezerva ca această agenție, sucursală sau altă unitate să aibă sediul în alt stat membru decât cel al domiciliului lucrătorului.

46 — În condițiile în care avocatul general Darmon luase poziție cu privire la acest aspect, Curtea, în dispozitivul hotărârii, nu a precizat că, în vederea aplicării ficțiunii juridice prevăzute la articolul 13 din Convenția de la Bruxelles, pârâtul trebuia să aibă domiciliul în alt stat membru decât cel al reclamantului (a se vedea punctul 18 și dispozitivul Hotărârii Brenner și Noller, citată anterior).

C — Cu privire la a doua întrebare

52. Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere urmărește să afle, în esență, dacă articolul 21 din Regulamentul nr. 44/2001 se opune unei clauze, incluse într-un contract de muncă la momentul încheierii acestuia, prin care se prevede că instanțele dintr-un stat terț sunt competente să judece orice litigiu referitor la respectivul contract, în condițiile în care atât lucrătorul, cât și angajatorul sunt domiciliați sau se consideră că sunt domiciliați în același stat membru și în condițiile în care locul de muncă este de asemenea situat în acest stat membru. Această întrebare nu se pune, în mod evident, decât în ipoteza în care Curtea ar stabili că acțiunea principală se încadrează în domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 44/2001 și în care, astfel cum am sugerat, ambasada poate fi asimilată unei „agenții", unei „sucursale" sau unei „alte unități" în sensul articolului 18 alineatul (2) din regulamentul menționat.

53. Cu titlu introductiv, trebuie amintită jurisprudența Curții potrivit căreia „stabilirea competenței instanței unui stat [membru] pentru motivul că domiciliul pârâtului se află pe teritoriul acestui stat, chiar în ceea ce privește un litigiu care are o legătură, cel puțin în parte, cu un stat terț ca urmare a obiectului său sau a domiciliului reclamantului, nu este de natură să dea naștere unei obligații în sarcina acestui din urmă stat"[47]. În cadrul acțiunii principale, simpla desemnare eventuală a instanțelor germane drept instanțe competente să judece respectivul litigiu nu ar avea ca rezultat să dea naștere unei obligații în sarcina statului nemembru. Astfel, amintim că, în cadrul prezentei trimiteri preliminare, nu avem de-a face cu statul în calitate de persoană juridică de drept public titulară a suveranității, ci cu statul angajator care acționează în cadrul exercitării unei atribuții lipsite de caracterul suveranității. Stabilirea instanțelor competente să judece acțiunea principală prin aplicarea normelor Regulamentului nr. 44/2001 ar da, eventual, naștere unor obligații în sarcina acestuia din urmă în calitate de angajator, însă nu în calitate de entitate care exercită atribuții de suveranitate.

54. Pentru a reveni la a doua întrebare, condițiile în care se poate deroga în mod valabil de la normele stabilite de articolele 18 și 19 din Regulamentul nr. 44/2001 sunt precizate la articolul 21 din regulamentul menționat. Acest articol, care este cuprins de asemenea în secțiunea specială pe care legiuitorul a decis să o consacre contractelor individuale de muncă, prevede că singurele derogări admise trebuie să aibă forma unor convenții. În plus, respectivele convenții trebuie să fi fost încheiate ulterior nașterii litigiului (articolul 21 punctul 1 din Regulamentul nr. 44/2001) sau trebuie să permită angajatului să sesizeze alte instanțe decât cele indicate în conformitate cu articolele 18 și 19 (articolul 21 punctul 2 din Regulamentul nr. 44/2001).

55. Este cert că clauza care atribuie competența instanțelor algeriene a fost inclusă, *ab initio*, în contractul dintre reclamantul din acțiunea principală și angajatorul său. Prin urmare, aceasta nu îndeplinește cerința stabilită la articolul 21 punctul 1 din Regulamentul nr. 44/2001.

56. Modul în care este formulat acest articol și în special utilizarea conjuncției „sau" impune concluzia că o clauză atributivă de competență, chiar dacă a fost încheiată anterior nașterii litigiului, poate totuși să se dovedească a fi conformă cu articolul menționat în cazul în care permite angajatului să sesizeze alte instanțe decât cele care ar fi competente potrivit articolelor 18 și 19 din Regulamentul nr. 44/2001.

57. Chiar presupunând că două părți contractante domiciliate sau considerate a fi domiciliate în același stat membru ar putea conveni că instanțele dintr-un stat terț sunt competente să judece litigiile referitoare la contractul de muncă pe care l-au încheiat[48], în condițiile în care și locul de muncă este situat în statul membru respectiv, nu trebuie să fie pierdute din vedere specificitatea acestui tip de

47 — Hotărârea din 1 martie 2005, Owusu (C-281/02, Rec., p. I-1383, punctul 31).

48 — Spre deosebire de Convenția privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale deschisă spre semnare la Roma la 19 iunie 1980 (JO L 266, p. 1, JO 2007, L 347, p. 3) și de Regulamentul (CE) nr. 593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Roma I) (JO L 177, p. 6), Regulamentul nr. 44/2001 nu conține dispoziții consacrate caracterului său universal care să admită în mod explicit că aplicarea normelor pe care le conțin poate duce la desemnarea drept instanțe competente a unor instanțe din state terțe.

contract și nivelul de protecție special care trebuie să fie asigurat în favoarea lucrătorului. Aprecierea compatibilității unei astfel de clauze trebuie de asemenea să fie efectuată în lumina obiectivului specific urmărit de articolul 18 și următoarele din Regulamentul nr. 44/2001. Prin urmare, ni se pare evident că respectiva clauză trebuie, în acest scop, să îi permită lucrătorului să facă o alegere: cea a instanței pe care să o sesizeze cu judecarea cauzei sale.

58. Astfel cum au sugerat, în mod corect în opinia noastră, guvernul elvețian și Comisia, articolul 21 punctul 2 din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie interpretat în sensul că o convenție atributivă de competență încheiată înainte de nașterea litigiului este conformă cu articolul menționat în cazul în care permite lucrătorului să sesizeze, pe lângă instanțele care sunt în mod normal competente în conformitate cu normele speciale din articolele 18 și 19 din Regulamentul nr. 44/2001, și alte instanțe. Or, clauza în discuție în cadrul acțiunii principale nu permite decât sesizarea instanțelor algeriene și, prin urmare, nu îl plasează pe domnul Mahamdia, care este partea cea mai defavorizată căreia trebuie să i se asigure o protecție specială, într-o poziție în care să poată alege forul pentru a formula o acțiune în justiție.

59. O astfel de interpretare este conformă cu analiza efectuată în cadrul Raportului Jenard [49] cu privire la dispozițiile din Convenția de la Bruxelles care au un conținut similar celui al articolului 21 punctul 2 din Regulamentul nr. 44/2001, chiar dacă nu îi priveau direct pe lucrători. Raportul menționat preciza, referitor la articolul 12 punctul 2 [50] din convenția menționată, că limitarea posibilității utilizării convențiilor atributive de competență avea ca obiectiv „să interzică părților să restrângă posibilitățile de alegere oferite” [51] de această convenție. Raportul adăuga că, pentru ca astfel de convenții încheiate înainte de nașterea litigiului să fie licite, acestea trebuiau să fie „în favoarea” [52] părții apreciate a fi cea mai defavorizată. De altfel, Curtea a considerat întotdeauna, în special în ceea ce privește lucrătorii, că „reglementarea competențelor judiciare este [...] inspirată de preocuparea de a asigura o protecție adecvată părții contractante care este cea mai defavorizată din punct de vedere social” [53].

60. În aceste condiții, propunem Curții să răspundă la a doua întrebare preliminară adresată de instanța de trimitere că, pentru a se asigura cu privire la conformitatea cu articolul 21 punctul 2 din Regulamentul nr. 44/2001 a unei clauze atributive de competență încheiate, în cadrul unui contract de muncă, anterior nașterii litigiului, instanța de trimitere trebuie să verifice dacă respectiva clauză oferă lucrătorului posibilitatea de a sesiza, pe lângă instanțele care sunt în mod normal competente în conformitate cu normele speciale din articolele 18 și 19 din Regulamentul nr. 44/2001, și alte instanțe și îi permite, astfel, să facă o alegere.

V — Concluzie

61. Având în vedere toate considerațiile de mai sus, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare adresate de Landesarbeitsgericht Berlin-Brandenburg după cum urmează:

„1) Articolul 18 alineatul (2) din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială trebuie interpretat în sensul că ambasada unui stat terț într-un stat membru trebuie să fie asimilată unei «agenții», unei «sucursale» sau unei «alte unități» în cadrul unui litigiu referitor la un contract de muncă încheiat de respectiva ambasadă în calitatea sa de

49 — Raportul lui Jenard P. cu privire la Convenția din 27 septembrie 1968 privind competența judiciară și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (JO 1979, C 59, p. 1).

50 — Potrivit căruia, „[d]e la dispozițiile prezentei secțiuni nu se poate deroga decât printr-o convenție [...] care permite deținătorului poliței de asigurare, asiguratului sau unui beneficiar să sesizeze alte instanțe decât cele indicate în prezenta secțiune”.

51 — Raportul Jenard, citat mai sus (p. 33).

52 — Raportul Jenard, citat mai sus (p. 33).

53 — Hotărârile citate anterior Ivenel (punctul 16), Rutten (punctul 22), Mulox IBC (punctul 18) și Pugliese (punctul 18).

reprezentantă a statului acreditant în cazul în care lucrătorul a fost recrutat și și-a exercitat atribuțiile pe teritoriul statului membru, cu condiția ca respectivele atribuții să nu aibă legătură cu exercitarea autorității publice a statului acreditant.

2) Pentru a se asigura cu privire la conformitatea cu articolul 21 punctul 2 din Regulamentul nr. 44/2001 a unei clauze atributive de competență încheiate, în cadrul unui contract de muncă, anterior nașterii litigiului, instanța de trimitere trebuie să verifice dacă respectiva clauză oferă lucrătorului posibilitatea de a sesiza, pe lângă instanțele care sunt în mod normal competente în conformitate cu normele speciale din articolele 18 și 19 din Regulamentul nr. 44/2001, și alte instanțe și îi permite, astfel, să facă o alegere.”